

بررسی تاثیر گردشگری بر توسعه پایدار روستاهای سیستان با بهره گیری از پتانسیل های روستایی

اسما رخشانی نژاد^۱ مجید ولی شریعت پناهی^{۲*} مسعود مهدوی حاجیلویی^۳

- ۱- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران
- ۲- دانشیار و عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران
- ۳- استاد و عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران

چکیده

با توجه به نقشی که گردشگری در توسعه کشورها پیدا کرده است، توانسته است به عنوان موضوعی در توسعه پایدار نیز مطرح شود. گرایشات و شاخه های مختلفی که در گردشگری ایجاد شده است، نشان از اهمیت آن در توسعه پایدار دارد. یکی از گرایشات مطرح در توریسم، گردشگری روستایی است. نقش گردشگری در توسعه روستائی در اصل از نوع اقتصادی بوده و برای توسعه روستایی حائز اهمیت است. این مقاله به واکاوی اثرات گردشگری بر شاخص های توسعه پایدار در روستاهای سیستان پرداخته است. با توجه به همگونی و تجانس جامعه روستایی منطقه سیستان، حجم نمونه با تعداد ۳۶۴ نمونه برای مطالعه انتخاب شد. داده های مورد نیاز مقاله با توجه به اهداف و فرضیات با دو روش کمی و کیفی و در دو مرحله جمع آوری شده، پس از تجزیه و تحلیل پرسشنامه در روستاها، نتایج به این صورت حاصل شد: شاخص های توسعه پایدار در روستاهای مورد مطالعه مورد سنجش قرار گرفت و ویژگی های هر یک از روستاها مشخص گردید. بنابراین از لحاظ شاخص اقتصادی روستای قلعه نو (جاذبه) وضعیت بهتری نسبت به بقیه دارد و بعد از آن روستای ملاعلی و محمودآباد قرار گرفته اند و وضعیت روستای خمک از لحاظ عامل اقتصادی شرایط مناسبی ندارد. از لحاظ عامل فرهنگی و آموزشی روستای ملاعلی و فیروزه ای وضعیت مناسبتری نسبت به بقیه روستاها دارد. با توجه به انتخاب شدن روستای سه کوهه بعنوان منطقه نمونه گردشگری به لحاظ عامل قانونی و سیاسی شرایط مناسبی دارد. از نظر عامل فضایی بغیر از روستای محمودآباد سایر روستاها تا حدودی از شرایط مناسبی برخوردار می باشد.

واژه های کلیدی: گردشگری، توسعه پایدار، گردشگری روستایی، روستاهای سیستان

مقدمه

گردشگری روستایی در سالهای اخیر به عنوان عاملی مهم در تحول و توسعه نواحی روستایی مورد توجه قرار گرفته است (Sharpley, 2002, 234). گردشگری مزایای اقتصادی و اجتماعی قابل ملاحظه ای برای نواحی روستایی از طریق توسعه درآمدی و زیرساختی (به ویژه به لحاظ اقتصادی برای مناطق حاشیه‌ای و کمتر توسعه یافته) ایجاد می‌نماید. گردشگری در سطح محلی می‌تواند برای صاحبان تجارت با سرمایه نسبتاً اندک، رشد اقتصادی ارگانیک فراهم کند و یک جایگزین بالقوه برای فعالیت‌های سنتی در روستا و کارگران محلی ارائه دهد (Hall et al; 2005, 4). برای دستیابی به منافع گردشگری باید کلیه موانع و مشکلات موجود در سر راه این فعالیت از قبیل فقدان مهارت‌های مدیریتی، بازاریابی نامناسب، فقدان یا کمبود خدمات مورد نیاز گردشگران، محدودیت‌های فصلی، فقدان قوانین و مقررات و غیره مرتفع شود. برای این منظور باید به اقداماتی از جمله ایجاد و توسعه زیرساخت‌ها، تبلیغات و بازاریابی پایدار، برگزاری مسوؤلانه تورهای گردشگری، زمینه‌سازی برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و غیر دولتی در زمینه گردشگری روستایی، اولویت بخشی به خواست‌ها و اهداف مردم محلی در راستای برآوردن نیازهای آنها و تدوین قوانین و مقررات متناسب، دست زد.

در این رابطه کشور ایران نیز با وجود جاذبه‌های فراوان فرهنگی، تاریخی و طبیعی هنوز نتوانسته است جایگاه خود را به عنوان یک کشور گردشگرپذیر در بازار جهانی گردشگری بیابد و از این رو سهم ناچیزی از درآمدهای این فعالیت نصیب کشور شده است. این مسأله در زمینه گردشگری داخلی و به ویژه گردشگری روستایی نیز صدق می‌کند. به طوری که در برخی از نواحی روستایی کشور که از جاذبه‌های گردشگری طبیعی و انسانی برخوردارند و تقاضا نیز برای آنها وجود دارد، از این قابلیت در راستای افزایش اشتغال و درآمد، کاهش مهاجرت و توسعه بخش کشاورزی به دلیل فقدان برنامه‌ریزی و مدیریت کارآمد استفاده بهینه حاصل نشده است. منطقه سیستان به ویژه نواحی روستایی آن یکی از فقیرترین و کمتر توسعه یافته‌ترین مناطق در کشور محسوب می‌شود که با وجود کمبود آب شدید سطحی و عدم وجود آب‌های زیر زمینی و شرایط نامساعد طبیعی و جغرافیایی و خشکسالی و غیره و به طبع آن کشاورزی با سود و بازدهی بسیار اندک با ریسک بالا که در این شرایط قاعدتاً توجه و علاقه‌ای به صنایع تبدیلی و تکمیلی نیز وجود ندارد و همه این عوامل باعث شده که با وجود افزایش روزافزون جمعیت و بالا بودن نرخ بیکاری در منطقه مهاجرت بی رویه از نواحی روستایی و خالی از سکنه شدن بسیاری از روستاها اتفاق افتاده و برخی از ساکنین نواحی روستایی نیز توانایی مهاجرت به سایر مناطق را در حال حاضر به دلیل ضعف مالی ندارند و در نواحی روستایی یکی از عوامل مهم توسعه نیافتگی عدم توجه به فضاست. چرا که در هر فضای جغرافیایی توانها، قابلیت‌ها و امکاناتی جهت توسعه وجود دارد که با ارزیابی دقیق محیط در زمینه پتانسیل‌ها و ظرفیت‌ها و نیز شناخت کمبودها و تنگناهای آن می‌توان در راستای توسعه پایدار نواحی روستایی گامهای موثری برداشت. منطقه مورد مطالعه از لحاظ گردشگری دارای توانهای مناسب طبیعی، فرهنگی و انسان ساخت است که تاکنون فعالیت‌های موثری در جهت فعال تر شدن آنها صورت نگرفته است. با توجه به موقعیت جغرافیایی، ارتباطی، ژئوپولیتیک، ژئواکونومیک و ژئواستراتژیک سیستان، از یک سو و ضرورت حفظ پایگاه جمعیتی در منطقه در جهت حفاظت از منابع ملی و منطقه‌ای کشور از سوی دیگر می‌بایست به احیای مجدد و عظمت از دست رفته سیستان و بهره‌گیری از مزیت‌های

نسبی جغرافیایی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی آن همت گماشت تا بتوان در توسعه کارکردهای گردشگری نیز از آن بهره گرفت. چرا که کمترین غفلت در این راه جبران ناپذیر خواهد بود و نتیجه‌ای جز از دست دادن منافع ملی و حتی امنیتی در پی نخواهد داشت. در این سرزمین کهن و باستانی، مجموعه‌های عظیمی از زمینه‌ها و موقعیتهای جغرافیایی، منطقه‌ای، فرهنگی، تاریخی و غیره وجود دارد، که می‌توان با احیاء و توسعه آن، گامهای بلندی در احیاء گردشگری بعنوان قطب فرهنگی و تاریخی جنوب شرق ایران برداشت. چنانکه با توجه به همسایگی ناحیه سیستان با دو کشور دوست و مسلمان افغانستان و پاکستان و مهمتر از آن برخورداری از موقعیت ارتباطی با شبه قاره هند از یکسو و آسیای مرکزی از سوی دیگر زمینه مناسبی را از بعد موقعیت تجاری و بازرگانی داشته و با گسترش و توسعه بازارچه‌های مرزی و منطقه ویژه اقتصادی سیستان، انگیزه‌های اقتصادی و تجاری لازم به عنوان پشتوانه جذب گردشگر از دو کشور همسایه شرقی در این ناحیه فراهم خواهد شد. بررسی‌های انجام شده از مجموعه برنامه‌های عمرانی در ایران از قبل از انقلاب اسلامی، تاکنون نشان می‌دهد متأسفانه سیستان علیرغم جایگاه تاریخی، موقعیت جغرافیایی و بخصوص غنی موارث فرهنگی آن، در این طرحها و برنامه‌ها به فراموشی سپرده شده است. هدف کلی این مقاله در ارتباط اثرات گردشگری بر تاکید شاخص‌های توسعه پایدار در نواحی روستایی منطقه مورد مطالعه می‌باشد.

پیشینه پژوهش

تسارتاس در سال (۲۰۰۶) در مطالعه‌ای از نواحی روستایی در دو جزیره یونان از دیدگاه ساکنین به آثار منفی اقتصادی گردشگری نظیر افزایش قیمت زمین و هزینه زندگی، سود رسانی توسعه گردشگری به نفع صاحبان زمین و سرمایه، فصلی بودن مشاغل گردشگری، در اختیار گرفتن مشاغل با درآمد بالا توسط افراد غیرمحلی و ترک فعالیت‌های کشاورزی و ماهیگیری توسط افراد محلی، اشاره کرده است (Tsartas, 2006: 526).

آلن و همکاران (۲۰۰۹) گرایش ساکنین روستایی را به توسعه گردشگری بررسی و نتیجه گرفته‌اند که تصویر درست‌تر از اثرات گردشگری با محاسبه کل فعالیت اقتصادی و سطح توسعه گردشگری بدست می‌آید. ساکنین جوامع روستایی دارای فعالیت اقتصادی پایین و توسعه گردشگری پایین، امید یا انتظارات بالایی برای توسعه گردشگری در آینده دارند. ساکنین اجتماعات روستایی دارای فعالیت اقتصادی بالا و توسعه گردشگری بالا، به بعضی از مزایای توسعه گردشگری پی برده‌اند. بنابراین ساکنین این نوع اجتماعات گرایش مثبت‌تری نسبت به توسعه گردشگری دارند. اگرچه اجتماعات دارای فعالیت اقتصادی بالا و توسعه گردشگری پایین، به لحاظ اقتصادی پایدار هستند و ساکنین آن نیازی به توسعه گردشگری نمی‌بینند. همچنین اجتماعات دارای فعالیت اقتصادی پایین و توسعه گردشگری بالا، دلسرد می‌شوند زیرا آنها به منافع اقتصادی ناشی از توسعه گردشگری دست نیافته‌اند (Johnson et al, 2009; Smith and Krannich, 2009, 785 & 30).

رضوانی و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله‌ای تبیین شاخص‌های محک پایداری در ارزیابی آثار الگوهای گردشگری در نواحی روستایی پیرامون کلان‌شهرها (مطالعه‌ی موردی: نواحی روستایی پیرامون کلان‌شهر تهران) به این نتیجه رسیدند که از مجموع ۱۱۷ شاخص، تعداد ۸۸ شاخص در قالب ۱۵ شاخص،

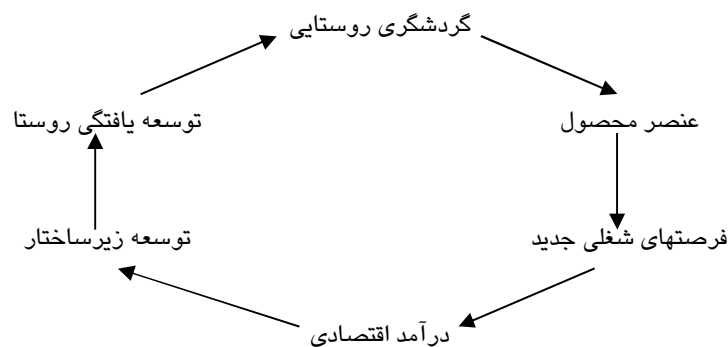
به‌عنوان شاخص‌ها و نماگرهای مناسب در محک پایداری الگوهای گردشگری (خانه‌های دوم و روزانه) در اطراف روستاهای پیرامون کلان‌شهر تهران انتخاب شده‌اند. گفتنی است معناداری اهمیت نماگرها با استفاده از آزمون T بررسی شده که با توجه به میانگین (۳/۵) و همچنین پایین بودن مقدار P که کمتر از ۰/۰۵ است، معناداری اهمیت نماگرها اثبات می‌شود. (رضوانی و همکاران (۱۳۹۱))

مبانی نظری

گردشگری روستایی و توسعه پایدار

در زمینه ارتباط بین گردشگری و توسعه روستایی سه دیدگاه مطرح است: دیدگاه اول، گردشگری را به عنوان راهبردی برای توسعه روستایی بکار می‌گیرد. دیدگاه دوم، گردشگری به عنوان سیاستی برای بازساخت سکونتگاه‌های روستایی مورد توجه قرار می‌گیرد. در دیدگاه سوم، گردشگری روستایی به عنوان ابزاری برای توسعه پایدار به شمار می‌رود ((رکن‌الدین افتخاری و قادری، ۱۳۸۱: ۳۳). همچنین این صنعت می‌تواند نقش عمده‌ای را در توانمندسازی مردم محلی و توسعه منابع انسانی و تنوع بخشی ورشد اقتصادی و همچنین خلق فرصت‌های شغلی جدید در ارتباط تنگاتنگ با سایر بخشهای اقتصادی و اجتماعی ایفا نماید. آنچه که مسلم است صنعت گردشگری به عنوان یک کارکرد اقتصادی مکمل در کنار سایر فعالیت‌های تولیدی و خدماتی در سطح مناطق روستایی و محلی جریان دارد و می‌تواند بعنوان ابزار توسعه گر اقتصادی در جوامع محلی نقش ایفا نماید. گردشگری پول و جمعیت را از مراکز تمرکز و ثقل صنعتی به سوی روستاها و نقاط طبیعی می‌کشاند (دیبايي، ۱۳۷۱: ۴۴). از این رو روستاها و ساکنین آن از دو جهت با صنعت گردشگری در ارتباط هستند:

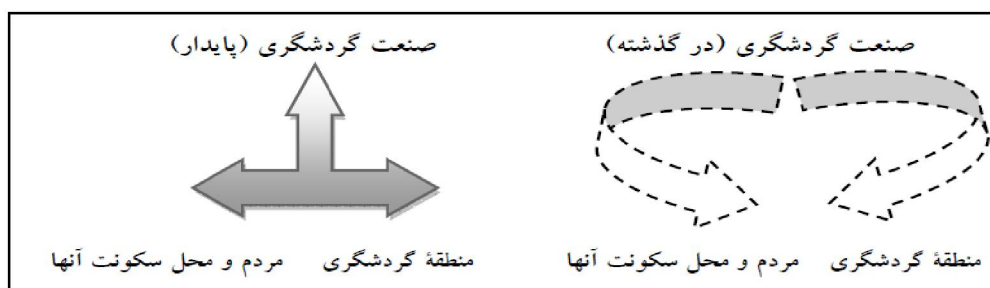
۱. یکی اینکه محیط‌های روستایی بعنوان فضاها و اماکن ییلاقی محل مناسبی برای گذران اوقات فراغت توریستها بویژه گردشگران داخلی بشمار می‌آید.
۲. و دیگر اینکه تولیدات آنها اعم از مواد خوراکی و صنایع دستی که به توریستها عرضه شده و از این طریق به اقتصاد معیشتی آنها کمک می‌نماید (شریف‌زاده و مرادی نژاد، ۱۳۸۱: ۶۵).

شکل ۱- چرخه گردشگری روستایی منبع: ضیایی؛ ۱۳۸۴

گردشگری پایدار

گردشگری پایدار عبارت است از گسترش صنعت گردشگری و جذب گردشگران به یک ناحیه با استفاده از منابع موجود به گونه ای که ضمن پاسخ دادن به نیازهای اقتصادی، فرهنگی و قانونی جامعه انتظارات گردشگران بتوان وحدت، هویت فرهنگی، سلامت محیط زیست، تعادل اقتصادی مقصد و مهمانان آنان را به طور متوازن در حد بهینه تامین کرد (استعلامی، ۱۳۹۰: ۱۳۲). در نهایت عناصر اصلی گردشگری پایدار عبارتند از: کنترل مضرترین اثرات؛ تاکید بر رفتار مسئولانه گردشگران؛ جلوگیری از تحریف فرهنگ محلی.

شکل ۲- گردشگری در گذشته و گردشگری پایدار

منبع: طالب و همکاران، ۱۳۸۷: ۳۰

معرفی منطقه مورد مطالعه

سیستان و زابل امروزی به قسمت شمالی استان سیستان و بلوچستان اطلاق می‌شود. آثار به دست آمده از خرابه‌های شهر سوخته در ۵۵ کیلومتری جاده زابل به زاهدان قدمت فرهنگ و تمدن را در این سرزمین به ۳۲۰۰ ق.م می‌رساند. خرابه‌های کاخ‌های هخامنشی در کوه خواجه و دهانه غلامان و خرابه‌های آتشکده کرکویه و ده‌ها آثار باستانی باقی مانده سیستان را به بهشت باستان‌شناسان تبدیل کرده است. (تاریخ سیستان، ۱۳۱۵: ۱۰۰).

نقشه شماره ۱: شهرهای استان سیستان و بلوچستان

ماخذ: سازمان برنامه و بودجه استان سیستان و بلوچستان

جدول شماره ۱: اطلاعات جمعیتی منطقه سیستان بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵

شهرستان	جمعیت	مرد	زن	شهری	روستایی	غیر ساکن
زابل	۱۶۵۶۶۶	۸۲۹۹۶	۸۲۶۷۰	۱۳۸۷۱۰	۲۶۹۲۴	۳۲
زهک	۷۴۸۹۶	۳۷۷۶۳	۳۷۱۳۳	۱۳۳۵۷	۶۱۵۳۹	۰
نیمروز	۴۸۴۷۱	۲۴۵۴۲	۲۳۹۲۹	۳۶۱۳	۴۴۷۱۲	۱۴۶
هامون	۴۱۰۱۷	۲۰۴۶۷	۲۰۵۵۰	۸۲۴۷	۳۲۶۱۳	۱۵۷
هیرمند	۶۳۹۷۹	۳۲۳۵۹	۳۱۶۲۰	۶۶۲۱	۵۷۳۵۸	۰

منبع: سرشماری سال ۱۳۹۵

روش تحقیق

روش گردآوری اطلاعات با توجه به ماهیت مطالعه به دو صورت کتابخانه‌ای و میدانی بوده و با توجه به ضرورت در هر یک از مراحل تحقیق، یکی از این دو روش و یا هر دو مورد استفاده قرار گرفته است. بر این اساس ابتدا برای شناخت کامل موضوع تحقیق، کسب بینش نظری لازم و استخراج متغیرها و شاخصها از نظریه‌های مرتبط با موضوع تحقیق مانند، گردشگری در نواحی روستایی، فرصتهای کارآفرینی استفاده شده است. همچنین با توجه به موضوع مورد مطالعه و فرضیه‌های تحقیق اطلاعات مورد نیاز برای آزمون فرضیات از طریق داده‌های عینی و ذهنی با تکمیل پرسشنامه از متخصصین و مصاحبه با افراد ساکن در روستاهای نمونه بدست آمد. این پژوهش برای دستیابی به اهداف مورد نظر پژوهش، دو نوع پرسشنامه طراحی شده که عبارتند از: پرسشنامه متخصصین و پرسشنامه روستا، پرسشنامه‌های استفاده شده در این تحقیق به صورت سؤالات بسته و باز تهیه گردیده است. به منظور ارتقاء اعتبار و پایایی پرسشنامه روستا در این پژوهش، طراحی و تنظیم شاخصها از یک سو دقیقاً براساس نظریات متخصصین در راستای عوامل موثر در بوجود آمدن فرصتهای مناسب اقتصادی در بخش گردشگری و از سوی دیگر با توجه به مشاهدات مستقیم محقق از منطقه مورد مطالعه صورت گرفته است، علاوه بر آن، داده‌های دیگری از طریق اسناد و مدارک مرکز آمار و نقشه‌ها استخراج شد.

با بدست آمدن عوامل تاثیرگذار و اعتبارسنجی آن پرسشنامه دیگری بر اساس عوامل بدست آمده تدوین و از منطقه مورد مطالعه که شامل ۹ روستا می‌شد تکمیل گردید که این روستاها یا دارای جاذبه گردشگری بودند یا در نزدیکی یکی از جاذبه‌های گردشگری واقع شده بودند. با توجه به همگونی و تجانس جامعه روستایی منطقه سیستان، حجم نمونه با تعداد ۳۶۴ نمونه برای مطالعه انتخاب شد..

جدول ۲: متغیرهای سنجش شاخص‌های پایداری در بخش گردشگری روستایی نوع داده، مقیاس و ابزارهای گردآوری

عوامل	متغیرهای سنجش	نوع داده	مقیاس	ابزار گردآوری
عامل اقتصادی اجتماعی	شناسایی نیاز گردشگران در منطقه	ذهنی	ترتیبی	پرسشنامه
	تعلق مکانی و وجود علاقه به زادگاه در افراد محلی	ذهنی	ترتیبی	پرسشنامه
	شناسایی پتانسیل‌های اشتغالزایی در زمینه گردشگری برای ساکنان محلی، جوانان و زنان	ذهنی	ترتیبی	پرسشنامه
	تمایل مردم محلی به تنوع معیشتی	ذهنی	ترتیبی	پرسشنامه
	تمایل افراد به پذیرش گردشگران در بخشی از سکونتگاه خود	ذهنی	ترتیبی	پرسشنامه
	وجود سازمان‌های مردمی NGO	عینی	ترتیبی	مطالعات میدانی
	امادگی جامعه محلی برای پذیرش فعالیتهای جدید	ذهنی	ترتیبی	پرسشنامه
	سرمایه گذاری داخلی و خارجی در بخشهای مختلف در منطقه	عینی	ترتیبی	مطالعات میدانی
	بالا بودن توان اقتصادی مردم محلی	ذهنی	ترتیبی	پرسشنامه
	شناسایی مزیت های نسبی منطقه در بخشهای مختلف	عینی	نسبی	مطالعات میدانی
عامل آموزشی- فرهنگی	آموزش افراد فعال در بخش گردشگری	ذهنی	ترتیبی	پرسشنامه
	حضور در نمایشگاههای مربوط به گردشگری	عینی	ترتیبی	مطالعات میدانی
	برگزاری همایشهای مرتبط با گردشگری در منطقه	عینی	ترتیبی	مطالعات میدانی
	جوانی و بالا بودن سطح سواد در منطقه	عینی	ترتیبی	داده های آماری
	شناساندن ارزشهای فرهنگی و اجتماعی منطقه	ذهنی	ترتیبی	پرسشنامه
	تبلیغات و اطلاع رسانی در مورد وجود انواع جاذبه‌ها	ذهنی	ترتیبی	پرسشنامه
	برگزاری جشنواره ها و مسابقات ورزشی در منطقه	عینی	ترتیبی	مطالعات میدانی
عامل	عقد تفاهم نامه گردشگری بین مناطق و خارج کشور	عینی	نسبی	مطالعات میدانی
	تصویب طرح های حمایتی از کارآفرینی در بخش گردشگری	عینی	نسبی	برنامه های مصوب
	امنیت و شرایط سیاسی مناسب منطقه	ذهنی	ترتیبی	پرسشنامه
	پیش بینی طرح های توسعه گردشگری در برنامه های	عینی	نسبی	برنامه های مصوب

			ملی و منطقه ای	سیاسی قانونی
برنامه های مصوب	نسبی	عینی	سیاستگذاری و برنامه ریزی متناسب با پتانسیلهای منطقه	
پرسشنامه	ترتیبی	عینی	میزان هزینه های دولت در صنعت گردشگری	
برنامه های مصوب	نسبی	ذهنی	شفافیت سیاستهای دولت در زمینه گردشگری در دراز مدت	
داده های آماری	نسبی	عینی	دسترسی به مراکز بهداشتی	عامل فضایی
داده های آماری	نسبی	عینی	دسترسی به ICT روستایی	
داده های آماری	نسبی	عینی	دسترسی به بانکهای مختلف	
داده های آماری	نسبی	عینی	نزدیکی به بازارهای مبدا	
	نسبی	عینی	دسترسی مناسب به مراکز شهری	
داده های آماری	نسبی	عینی	دسترسی به مراکز آموزشی و مشاوره ای	
داده های آماری	نسبی	عینی	وجود زیر ساختهای مرتبط با محیط کسب و کار	عامل کالبدی - زیرساختی
داده های آماری	ترتیبی	عینی	کیفیت جاده ها	
داده های آماری	نسبی	عینی	دسترسی به آب آشامیدنی سالم	
مطالعات میدانی	نسبی	عینی	اجرای پروژه های تاثیرگذار و زیربنایی در اطراف جاذبه ها	
پرسشنامه	ترتیبی	عینی	وسعت استفاده از کسب و کار اینترنتی	
داده های آماری	نسبی	عینی	خطوط تلفن	
داده های آماری	نسبی	عینی	دسترسی مناسب به جاذبه ها	
مطالعات میدانی	نسبی	عینی	تعداد میراث جهانی طبیعی ثبت شده در یونسکو	عامل جاذبه ایی
پرسشنامه	ترتیبی	ذهنی	تنوع جاذبه های گردشگری	
مطالعات میدانی	نسبی	عینی	تعداد میراث جهانی فرهنگی ثبت شده در یونسکو	
مطالعات میدانی	نسبی	عینی	وجود جاذبه های گردشگری طبیعی و مصنوعی	
داده های آماری	ترتیبی	عینی	اقلیم مناسب	
پرسشنامه	ترتیبی	عینی	وجود هنرهای سنتی و صنایع دستی در منطقه	

جامعه آماری، روش نمونه‌گیری و تعیین حجم نمونه

در این مقاله دو نوع واحد تحلیل به کار رفته است، یکی متخصصین و صاحبان نظران گردشگری و دیگری افرادی است که در روستاهای مورد مطالعه ساکن هستند. جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش عبارتند از متخصصان و خبرگان در زمینه گردشگری و جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی و افراد ساکن در روستاهایی که جاذبه گردشگری دارند و یا در نزدیکی یکی از جاذبه‌ها قرار دارند. که هر کدام از پرسشنامه‌ها به صورت جداگانه توضیح داده شده است.

الف. پرسشنامه مربوط به متخصصین

با توجه به بررسی‌ها و مطالعات انجام شده، حداقل ۵۰ نفر از رشته‌های مرتبط با موضوع برای مرحله اول انتخاب شدند. افرادی که در دسترس بودند به صورت حضوری هماهنگیهای لازم صورت گرفت و موافقت خود را برای همکاری اعلام نمودند. و افرادی که دسترسی به آنها مقدور نبود با دریافت آدرس پست الکترونیک از طریق سایتهای معتبر دانشگاهی و موسسات پرسشنامه مرحله اول با توضیحات کامل فرستاده شد و در چندین نوبت پیگیری‌های لازم صورت گرفت. در مرحله اول ۱۲۰ پرسشنامه بصورت پست الکترونیکی و ۴۰ پرسشنامه بصورت دستی در اختیار متخصصین قرار گرفت و از این تعداد ۵۶ پرسشنامه در مرحله اول تکمیل شد و متخصصان و صاحبان نظران در این زمینه نظر دادند.

ب. پرسشنامه روستا

بطور کلی جاذبه‌های بالقوه زیادی در منطقه سیستان وجود دارد ولی هنوز ناشناخته ماند اند و برای معرفی و اکتشاف آنها نیاز به زمان و هزینه دارد اما جاذبه‌های مهم گردشگری که از مرحله اکتشاف گذشته و تا حدودی در استان سیستان و بلوچستان شناخته شده م باشد و در طول سال پذیرای گردشگران می‌باشند. بنابراین روستاهایی که جاذبه گردشگری در آنجا واقع شده و یا در نزدیکی این جاذبه‌ها قرار گرفته‌اند به عنوان روستاهای نمونه برای تکمیل پرسشنامه انتخاب شدند. در ابتدا ۲۰ نسخه پرسشنامه روستا برای پیش آزمون تکمیل شد. سپس سؤالات نامفهوم و یا پرسشی که فهم آن برای همه دشوار بوده حذف و پرسشنامه روان و قابل فهم برای ادامه کار میدانی تهیه شده است.

ضمناً به منظور بررسی میزان روایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده و ضریب روایی برای پرسشنامه روستا ۰/۷۷ به دست آمد. نتایج حاصله بیانگر آن است که ضریب روایی معنادار و در سطح مناسبی می‌باشد. روش نمونه‌گیری مورد استفاده برای انتخاب افراد نمونه در انجام این تحقیق، روش نمونه‌گیری افراد در دسترس است. که برخی از مشخصات روستاها در جدول ۲ آورده شده است.

جدول ۳: روستاهای هدف گردشگری منطقه سیستان

شهرستان	دهستان	روستا	جمعیت(نفر)
هامون	لوتک	سه کوهه	۱۰۰۰
	محمدآباد	فیروزه‌های	۱۱۲۱
	تیمورآباد	لطف‌اله	۴۶۷
	محمدآباد	دولت‌آباد	۶۷۵
زهک	جزینک	قلعه‌نو	۱۱۸۹
	جزینک	دشتک	۱۲۵
	خمک	خمک	۱۲۶۳
هیرمند	دوست محمد	کرکوه	۲۸۸
	قرقرئ	ملاعلی	۸۹۷
جمع	-	۹	۷۰۲۵

مأخذ: (سرشماری نفوس و مسکن، ۱۳۹۰)

در نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری ساده اتفاقی استفاده شده است. برای تعیین حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران، ۷۰۲۵ نفر، افراد ساکن روستایی در منطقه سیستان (روستاهای هدف گردشگری منطقه) بر اساس محاسبه صورت گرفته عدد ۳۶۴ به دست آمده که حجم نمونه یا عبارتی تعداد پرسشنامه مورد نیاز را مشخص می‌سازد. البته این عدد برای سطح اطمینان ۹۵ درصد به دست آمده است. با توجه به واریانس برآورد شده و دقت احتمالی انتخابی، حجم نمونه برای روستاییان به صورت زیر خواهد بود:

$$\text{حجم نمونه برای متغیر} = \frac{N(t \times s)^2}{Nd^2 + (t \times s)^2} = \frac{7025(1.96 \times 0/05)^2}{7025 \times 0.05 + (1.96 \times 0/05)^2} = 364$$

هدف نمونه‌گیری انتخاب تعدادی از افراد، حوادث و اشیاء از یک جامعه تعریف شده است. بطوری که نمونه انتخاب شده، نماینده جامعه مورد مطالعه باشد. به عبارت دیگر نمونه‌گیری انتخاب افراد واجد شرایط از داخل جامعه مورد مطالعه می‌باشد. در این تحقیق سهمیه هر روستا با روش انتصاب متناسب^۱ از طریق آماره زیر، محاسبه شده است.

$$n_i = \frac{N_i}{\sum N_i} \times n$$

n_i = حجم نمونه در هر طبقه

N_i = حجم جامعه هر طبقه =

$\sum N_i$ = حجم کل جامعه

n = حجم نمونه کل

جدول ۴: روستاهای منتخب به تفکیک دهستان و نمونه انتخابی

۳. شهرستان	۴. روستاهای منتخب	۵. نمونه منتخب
۶. هامون	۷. سه کوهه	۸. ۵۲
	۹. فیروزه‌ای	۱۰. ۵۸
	۱۱. لطفاله	۱۲. ۲۴
	۱۳. دولت‌آباد	۱۴. ۳۵
	۱۶. قلعه‌نو	۱۷. ۶۲
۱۵. زهک	۱۸. دشتک	۱۹. ۷
	۲۰. خمک	۲۱. ۶۵
۲۲. هیرمند	۲۳. کرکوه	۲۴. ۱۵
	۲۵. ملاعلی	۲۶. ۴۶
۲۷. کل	۲۸. ۹	۲۹. ۳۶۴

مأخذ: (یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴)

سوال و فرضیه تحقیق

۱. چگونه می‌توان از قابلیت‌ها و توانمندی‌های گردشگری به منظور ارتقاء بخشی شاخص‌های توسعه پایدار در محدوده مورد مطالعه استفاده کرد؟

فرضیه‌ی تحقیق

۱. به نظر می‌رسد در صورت استفاده بهینه از قابلیت‌ها و توانمندی‌های گردشگری در محدوده مورد مطالعه می‌توان شاخص‌های توسعه پایدار را ارتقاء بخشید.

یافته‌های تحقیق

سنجش شاخص‌های تأثیرگذار پایداری در بخش گردشگری نواحی روستایی منطقه سیستان برای سنجش شاخص‌های تأثیرگذار پایداری در بخش گردشگری نواحی روستایی منطقه سیستان از اطلاعات مرکز آمار ایران، پرسشنامه تکمیل شده از روستاهای نمونه، مشاهده میدانی و در ارتباط با قوانین و برنامه‌های توسعه از طرح‌های تهیه شده مرتبط استفاده شده است.

عامل اقتصادی و اجتماعی

برای سنجش این شاخص در منطقه مورد مطالعه سوال: از نیاز گردشگرانی که به این نواحی سفر می‌کنند آگاهی دارم، در پرسشنامه مطرح شد تا دیدگاه مردم در این زمینه مشخص شود بر همین اساس ۵۵ درصد از پاسخ دهندگان اظهار داشتند که با نیاز گردشگران تا حدودی آشنایی دارند ۲۳ درصد با نیاز گردشگران آشنایی نداشتند و ۲۷ درصد اعلام کردند که با نیاز گردشگران آشنایی کامل دارند.

عامل آموزشی فرهنگی

در زمینه برگزاری دوره‌های آموزشی در ارتباط با اشتغال زایی و گردشگری با استناد به پاسخ مردم محلی در سطح روستاهای منطقه سیستان برگزار نشده است بطوری که ۴۸ درصد مردم محلی مخالف و ۵۲ درصد مردم کاملاً مخالف برگزاری هر نوع آموزش در این ارتباط در منطقه بوده‌اند به این معنی که تا بحال هیچ نوع آموزشی از طرف دولت یا مجریان مسایل آموزشی صورت نگرفته است، که نشان دهنده عدم اهمیت آموزش در زمینه‌های مختلف می‌باشد. میانگین این شاخص ۱,۴۸ و با انحراف معیار ۰,۵۰ می‌باشد.

عامل سیاسی قانونی

برای سنجش این شاخص سوالات "تا به حال درگیری بین اهالی و گردشگران صورت نگرفته است و گردشگران در این ناحیه احساس امنیت کاملی دارند" از مردم روستاهای نمونه پرسیده شد که ۷۱ درصد از مردم اظهارداشتند تا بحال هیچ گونه درگیری اتفاق نیفتاده است و بیش از ۸۰ درصد اعتقاد داشتند که در این منطقه گردشگران امنیت کامل دارند. و با میانگین بالای ۴ این فاکتور وضعیت مطلوبی را در نواحی روستایی منطقه را نشان می‌دهد.

عامل فضایی

از شاخصهایی که میتواند منجر به توسعه گردشگری گردد در دسترس بودن انواع خدمات شهری باشد از آنجایی که در این زمینه می‌توان متغیرهای مختلفی در نظر گرفت که دارای حائز اهمیت می‌باشند مانند دسترسی به اقامتگاههای شهری، هتلها، بانکها و غیره بنابراین فاصله از نقاط شهری در نظر گرفته شد. کیفیت کلی نظام آموزشی در هر کشور، در دسترس بودن خدمات آموزشی تخصصی در ارتقا منابع انسانی، حائز اهمیت می‌باشد. منطقه سیستان بخصوص شهرستان زابل دارای مراکز دانشگاهی آزاد، پیام نور و یکی از دانشکده‌های دانشگاه سیستان می‌باشد که این مراکز در دو نقطه شهری واقع شده‌اند علاوه

بر اینها برای سنجش این شاخص مدارس دبیرستان و راهنمایی که در نواحی روستایی هستند مورد بررسی قرار گرفتند و دسترسی به آنها بعنوان مزیت در نظر گرفته شده است. و سوال مطرح شده در پرسشنامه برای سنجش این شاخص دسترسی آسان به مراکز آموزشی و مشاوره‌ای در صورت نیاز بود، که

3.70	3.11	3.47	3.10	3.55	2.56	3.33	4.13	4.04	0.011	ذهنی	امادگی جامعه محلی برای پذیرش فعالیتهای جدید	
1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	0.009	عینی	سرمایه گذاری داخلی و خارجی در بخشهای مختلف در منطقه	
1.90	2.00	1.88	2.00	2.27	1.56	2.00	1.88	2.00	0.008	ذهنی	بالا بودن توان اقتصادی مردم محلی	
3.00	2.00	2.00	2.00	3.00	4.00	2.00	2.00	2.00	0.012	عینی	شناسایی مزیت های نسبی منطقه در بخشهای مختلف	
1.40	1.50	1.41	1.21	1.55	1.33	1.67	1.38	1.54		ذهنی	آموزش افراد فعال در بخش گردشگری در زمینه اشتغال زایی	عامل آموزشی فرهنگی
1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	0.007	عینی	حضور در نمایشگاههای مربوط به گردشگری.	
1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	0.008	عینی	برگزاری همایشهای مرتبط با گردشگری در منطقه	
4.81	4.10	2.84	3.86	3.97	3.89	4.95	4.42	3.76	0.038	عینی	جوانی و بالا بودن سطح سواد در منطقه	
1.00	1.00	3.00	1.00	2.00	2.00	1.00	4.00	4.00	0.009	ذهنی	شناساندن ارزشهای فرهنگی و اجتماعی منطقه	
3.20	3.11	3.24	3.11	3.18	1.78	3.33	3.88	2.93	0.033	ذهنی	تبلیغات و اطلاع رسانی در مورد وجود انواع چاذبه ها	
4.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	0.008	عینی	برگزاری جشنواره ها و مسابقات ورزشی در منطقه	
1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	0.013	عینی	طراحی دوره های آموزشی مرتبط با کارآفرینی در منطقه	
1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	0.011	عینی	آموزش کارآفرینی	
1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	0.01	عینی	عقد تفاهم نامه گردشگری بین مناطق و خارج کشور	عامل سیاسی قانونی
1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	0.013	عینی	تصویب طرح های حمایتی از اشتغال زایی در بخش گردشگری	
4.10	4.07	4.00	4.1	4.09	4.00	4.17	4.38	4.25	0.049	ذهنی	امنیت و شرایط سیاسی مناسب منطقه	
1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	0.008	عینی	وجود مشوقهای دولتی برای اشتغالزایی در راستای گردشگری روستایی	
1.00	2.00	3.00	2.00	3.00	2.00	2.00	3.00	4.00	0.012	عینی	پیش بینی طرح های توسعه گردشگری در برنامه های ملی و منطقه ای	
1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	0.009	عینی	سیاستگذاری و برنامه ریزی متناسب با پتانسیلهای منطقه	
1.90	1.34	2.29	1.45	2.14	2.22	1.83	2.50	2.39	0.013	عینی	میزان هزینه های دولت در	

											صنعت گردشگری.	
1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	2.00	1.00	0.011	ذهنی	شفافیت سیاستهای دولت در زمینه گردشگری در دراز مدت	
1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	2.00	1.00	0.007	عینی	تدوین قوانین مربوط به کسب و کار	
3.00	3.00	3.00	3.00	3.00	1.00	3.00	2.00	2.00	0.022	عینی	دسترسی به مراکز بهداشتی	عامل فضایی
3.00	3.00	2.00	3.00	2.00	1.00	3.00	2.00	2.00	0.026	عینی	دسترسی به ICT روستایی	
3.00	3.00	2.00	3.00	2.00	3.00	3.00	3.00	2.00	0.007	عینی	دسترسی به بانکهای مختلف	
4.00	4.00	3.00	4.00	3.00	2.00	4.00	2.00	3.00	0.018	عینی	نزدیکی به بازارهای مبدا	
3.00	3.00	2.00	3.00	2.00	1.00	3.00	1.00	2.00	0.039	عینی	دسترسی مناسب به مراکز شهری	
3.00	3.00	1.00	3.00	2.00	1.00	3.00	2.00	2.00	0.006	عینی	دسترسی به مراکز آموزشی و مشاوره ای	
3.00	3.00	2.00	3.00	2.00	1.00	3.00	1.00	2.00	0.011	عینی	وجود زیر ساختهای مرتبط با محیط کسب و کار	
4.00	3.00	2.00	3.00	4.00	1.00	3.00	2.00	2.00	0.02	عینی	کیفیت جاده ها	عامل کالبدی و زیرساختی
3.00	3.00	4.00	3.00	2.00	2.00	3.00	3.00	2.00	0.05	عینی	دسترسی به آب آشامیدنی سالم	
1.00	1.00	3.00	1.00	2.00	1.00	1.00	4.00	1.00	0.025	عینی	اجرای پروژه های تاثیرگذار و زیربنایی در اطراف جاذبه ها	
2.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	3.25	1.00	0.007	عینی	وسعت استفاده از کسب و کار اینترنتی	
3.00	3.00	2.00	3.00	3.00	2.00	3.00	4.77	3.00	0.013	عینی	خطوط تلفن	
4.00	3.00	2.00	3.00	4.00	1.00	3.00	2.00	2.00	0.63	عینی	دسترسی مناسب به جاذبه ها	
1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	5.00	1.00	3.88	1.00	0.07	عینی	تعداد میراث جهانی طبیعی ثبت شده در یونسکو	
2.00	2.00	3.00	2.00	3.00	3.00	2.00	3.50	3.00	0.034	ذهنی	تنوع جاذبه های گردشگری	عامل جاذبه ای
1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	0.073	عینی	تعداد میراث جهانی فرهنگی ثبت شده در یونسکو	
3.00	2.00	3.00	2.00	4.00	4.00	2.00	4.13	4.00	0.068	عینی	وجود جاذبه های گردشگری طبیعی و مصنوعی	
1.00	1.00	3.00	1.00	2.00	5.00	1.00	1.00	4.00	0.052	عینی	اقلیم مناسب	
4.00	3.00	3.00	3.00	4.00	3.00	3.00	1.88	4.00	0.013	عینی	وجود هنرهای سنتی و صنایع دستی در منطقه	

منبع: یافته‌های تحقیق

آزمون فرضیه تحقیق

به نظر می‌رسد در صورت استفاده بهینه از قابلیت‌ها و توانمندی‌های گردشگری در محدوده مورد مطالعه می‌توان شاخص‌های توسعه پایدار را ارتقاء بخشید.

H_1 : بین قابلیت‌ها و توانمندی‌های گردشگری منطقه با شاخص‌های توسعه پایدار رابطه معناداری وجود دارد.

H_0 : بین قابلیت‌ها و توانمندی‌های گردشگری منطقه با شاخص‌های توسعه پایدار رابطه معناداری وجود ندارد.

به منظور بررسی و آزمون فرضیه، از متغیرهای توسعه پایدار یعنی ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی استفاده شد. با توجه به ماهیت تحقیق در این بخش میزان اثرگذاری هر یک از عوامل شناسایی شده یعنی اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی در روستاهای هدف گردشگری مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. تا تاثیر بیشترین عامل در توسعه گردشگری منطقه شناسایی کرده تا بتوانیم فرضیه مورد نظر آزمون شود. از این رو برای محقق شدن این هدف از آزمون مناسب که آزمون تحلیل رگرسیون است، استفاده شده است. نتایج تحلیل رگرسیون درباره عوامل موثر بر ماندگاری جمعیت در سکونتگاه‌های که ضرایب همبستگی چندگانه این سه متغیر با متغیر وابسته برابر با ۰/۸۵۶ می‌باشد که یک همبستگی بالا می‌باشد. علاوه بر این، ۰/۸۹۳ از تغییرات میزان توسعه گردشگری توسط این سه متغیر تبیین شده است. همچنین برای درک میزان تاثیرگذاری هر یک از متغیرهای مستقل در توسعه گردشگری در سکونتگاه‌های روستایی، اول نتایج هر یک از ابعاد بصورت جداگانه محاسبه گردیده است که بطور کلی در بین شاخص‌های بعد اقتصادی، متغیر کشاورزی با بتای محاسبه شده ۰,۳۵۴ بیشترین تاثیر را در بین متغیرهای اقتصادی به دست آورده است و در بین متغیرهای شاخص‌های بعد اجتماعی، متغیر مدیریت با بتای محاسبه شده ۰,۳۰۲ بیشترین تاثیر را در بین متغیرهای اجتماعی به دست آورده است و همچنین در بین متغیرهای بعد زیست محیطی، متغیر تخریب محیط زیست با بتای محاسبه شده ۰,۲۶۰ بیشترین تاثیر را در بین متغیرهای زیست محیطی به دست آورده است و در نهایت هر سه بعد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی بصورت یک جدول نهایی به دست آمده است که بیانگر آن است که بیشتر تاثیر را به ترتیب متغیرهای اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی دارد و از بین سه متغیری که میزان تاثیرگذاری آنها معنی‌دار می‌باشد متغیر اقتصادی با بتای محاسبه شده ۰,۸۰۰ بیشترین تاثیر را در توسعه گردشگری در سکونتگاه‌های روستایی منطقه دارد. با توجه به این نتایج بر اساس این فرضیه H_0 که مبنی بر عدم تاثیر شاخص اقتصادی بر توسعه گردشگری در سکونتگاه‌های روستایی رد می‌شود و در مقابل آن فرض H_1 پذیرفته می‌شود. پس با این حساب فرضیه مورد تایید قرار می‌گیرد.

جدول شماره (۶): آزمون فرضیه بررسی تأثیر متغیرهای مستقل در توسعه گردشگری در سکونتگاه‌های روستایی

Model Summary		Anova		Coefficients		پیش بینی کننده های ابعاد اقتصادی (متغیر مستقل)
R Square	R	Sig	F	Sig	Beta	
۰,۵۹۳	۰,۷۷۰	۰,۰۰۰	۲۹,۲۴۰	۰,۰۰۰	۰,۸۷۹	شناسایی پتانسیلهای اشتغالزایی و کارآفرینی در زمینه گردشگری
				۰,۰۰۰	۰,۱۹۰	شناسایی مزیت های نسبی منطقه در بخشهای مختلف
				۰,۰۰۰	۰,۲۰۰	امکانات و خدمات زیربنایی
				۰,۰۰۰	۰,۳۳۰	تمایل مردم محلی به تنوع معیشتی
				۰,۰۰۰	۰,۲۳۱	سرمایه گذاری داخلی و خارجی در بخشهای مختلف در منطقه
				۰,۰۰۰	۰,۳۵۴	شناسایی نیاز گردشگران در منطقه
				۰,۰۰۰	۰,۲۳۶	مادگی جامعه محلی برای پذیرش فعالیتهای جدید

Model Summary		Anova		Coefficients		پیش بینی کننده های ابعاد اجتماعی (متغیر مستقل)
R Square	R	Sig	F	Sig	Beta	
۰,۲۹۹	۰,۵۴۷	۰,۰۰۰	۱۰,۱۲۶	۰,۰۰۰	۰,۲۷۰	دسترسی به ICT روستایی
				۰,۰۰۰	۰,۱۷۰	آموزش افراد فعال در بخش گردشگری در زمینه اشتغال زایی
				۰,۰۰۰	۰,۳۰۲	تدوین قوانین مربوط به کسب و کار
				۰,۰۰۰	۰,۲۴۹	امنیت و شرایط سیاسی مناسب منطقه

Model Summary		Anova		Coefficients		پیش بینی کننده های ابعاد زیست محیطی (متغیر مستقل)
R Square	R	Sig	F	Sig	Beta	
۰,۴۶	۰,۲۱۵	۰,۰۰۰	۳,۴۳۴	۰,۰۰۰	۰,۲۲۹	آلودگی
				۰,۰۵۶	۰,۲۶۰	تخریب محیط زیست

Model Summary		Anova		Coefficients		پیش بینی کننده ها (متغیر مستقل)
R Square	R	Sig	F	Sig	Beta	
۰,۸۹۳	۰,۸۵۶	۰,۰۰۰	۴۲,۸	۰,۰۰۰	۰,۸۰۰	اقتصادی
				۰,۰۰۰	۰,۶۰۱	اجتماعی
				۰,۰۰۰	۰,۰۲۲	زیست محیطی

منبع: یافته‌های میدانی، ۱۳۹۴

تجزیه و تحلیل

همان طوری که قبلاً ذکر شد برای بدست آوردن داده‌های مربوط به متغیرهای برخی از عوامل از طریق پرسشنامه از روستاها برخی از طریق اطلاعات مراکز آمار و برخی از طریق مشاهده، جمع‌آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. متغیرهای ذهنی از طریق پرسشنامه متغیرهای عینی از طریق پهنه‌بندی منطقه به لحاظ و متغیرهای قانونی از طریق قوانین تصویب شده مانند برنامه‌های چشم‌انداز ۲۰ ساله، برنامه چهارم توسعه، طرح جامع منطقه بدست آمد. و با توجه به وجود یا عدم وجود متغیرها در روستاها، نمره ۱ تا ۵ اختصاص یافت. بطور مثال برای متغیرهای ذهنی از قبیل وضعیت امنیت در شهرستان دو سوال در پرسشنامه مطرح شد و با بدست آوردن میانگین این متغیر وضعیت روستاها از این لحاظ مشخص شد. حالا با توجه به جدول ذیل شاخص‌های توسعه پایدار در روستاهای مورد مطالعه مورد سنجش قرار گرفت و ویژگی‌های هر یک از روستاها مشخص گردید. بنابراین از لحاظ شاخص اقتصادی روستای قلعه نو (جاذبه) وضعیت بهتری نسبت به بقیه دارد و بعد از آن روستای ملاعلی و محمودآباد قرار گرفته‌اند و وضعیت روستای خمک لحاظ عامل اقتصادی شرایط مناسبی ندارد. از لحاظ عامل فرهنگی و آموزشی روستای ملاعلی و فیروزه‌ای وضعیت مناسبتری نسبت به بقیه روستاها دارد. با توجه به انتخاب شدن روستای سه‌کوه به‌عنوان منطقه نمونه گردشگری به لحاظ عامل قانونی و سیاسی شرایط مناسبی دارد. از نظر عامل فضایی بغیر از روستای محمودآباد سایر روستاها تا حدودی از شرایط مناسبی برخوردار می‌باشد. از نظر عامل زیرساختی با توجه به متغیرهای مورد بررسی روستای محمودآباد وضعیت بسیار نامناسبی نسبت به بقیه روستاها بعد از آن سه‌کوه تا حدودی از این نظر نامناسب می‌باشد بقیه روستاها یا عبارتی جاذبه‌ها شرایط بهتری دارند لازم به ذکر است این عوامل نسبت به هم دارای اولویت یا شرایط مناسبی دارند اگر شرایط استاندارد در این زمینه وجود داشته باشد و این عوامل با توجه به

استانداردها سنجیده شوند دقیقتر می‌توان ارزیابی نمود. از نظر عامل جاذبه‌ای محمودآباد و سه‌کوهه برعکس عامل زیرساختی شرایط مناسبی نسبت به بقیه روستاها دارند. در مجموع با در نظر گرفتن تمام عوامل و شاخصهای توسعه پایدار روستای قلعه‌نو دارای رتبه اول، روستای سه‌کوهه رتبه دوم، روستای خمک رتبه سوم، روستای فیروزه‌ای رتبه چهارم، روستای ملاعلی رتبه پنجم، روستای محمودآباد رتبه ششم، روستای لطفاله رتبه هفتم، روستای کرکوه رتبه هشتم و روستای دشتک رتبه نهم را به خود اختصاص داده‌اند. به منظور اولویت‌بندی و تعیین میزان اهمیت هر یک از عوامل تاثیرگذار در بوجود آمدن فرصت‌های اشتغال‌زایی از آزمون فریدمن استفاده گردیده است. آزمون فریدمن بیان می‌کند که در بین عوامل آیا عاملی از سایر عوامل مهمتر می‌باشد. یا همه عوامل از نظر اهمیت یکسانند. در این تحقیق، مقدار آماره فریدمن برابر $33/449$ با مقداری خطای $0/000$ می‌باشد. بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد فرض برابری میزان اهمیت همه عوامل ششگانه تاثیرگذار در فرصت اشتغال‌زایی در منطقه مورد مطالعه رد می‌شود. مهمترین عامل تاثیرگذار پایداری در منطقه مورد مطالعه عامل اقتصادی و اجتماعی می‌باشد به این معنی که برای اشتغال‌زایی در منطقه سیستان تقویت عامل اقتصادی و اجتماعی بسیار اساسی می‌باشد بعد از این تقویت عامل سیاسی و قانونی می‌تواند در بوجود آمدن فرصت‌های اشتغال‌زایی موثر باشد. سومین عامل از لحاظ اهمیت در منطقه مورد مطالعه عامل فرهنگی و آموزشی می‌باشد. عامل فضایی زیرساختی و جاذبه‌ای به ترتیب به لحاظ اهمیت در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند.

جدول (۷): رتبه‌بندی اهمیت عوامل تاثیرگذار با استفاده از آزمون آماری فریدمن

عوامل	Mean Rank
اقتصادی اجتماعی	۵,۸۶
فرهنگی آموزشی	۴,۱۴
قانونی سیاسی	۵,۰۰
فضایی	۳,۰۰
زیرساختی	۱,۸۶
جاذبه‌ای	۱,۱۴

منبع: یافته‌های تحقیق

نتیجه‌گیری

یکی از اهداف این تحقیق مشخص نمودن تاثیرات گردشگری بر توسعه پایدار روستایی با بهره‌گیری از پتانسیل‌های مناطق روستایی مورد مطالعه است که در این میان با پررنگ نمودن عوامل مربوط به مکان به نوعی به دانش جغرافیا نیز پرداخته شده است. همان طوری که در فصل دوم عنوان شد گردشگری یکی از اجزای اقتصادی ابعاد توسعه روستایی است که نقش اساسی در توسعه نواحی روستایی می‌تواند داشته باشد. بر اساس یافته‌های تحقیق عامل سیاسی قانونی مهمترین عامل در بوجود آمدن فرصت‌های اشتغال‌زایی در بخش گردشگری نواحی روستایی می‌باشد. با در نظر گرفتن متغیرهای مربوط به عامل فضایی در زمینه گردشگری که بیشتر فاصله مکانی و دسترسی راحت‌تر به خدمات در نظر گرفته

شد، و جاذبه‌های گردشگری یا عبارتی روستاهای مورد مطالعه از این نظر متفاوت بودند. باتوجه به یافته‌های تحقیق وضعیت نواحی روستایی به لحاظ فضایی در بوجود آمدن فرصت‌های اشتغال زایی در بخش گردشگری نواحی روستایی متفاوت می‌باشد. طبق یافته تحقیق دومین عامل تاثیر گذار در بوجود آمدن فرصت‌های مناسب توسعه ایی در بخش گردشگری عامل کالبدی زیرساختی می‌باشد. با بررسی و تحلیل خدمات و تاسیسات زیربنائی منطقه و نحوه توزیع آن در می‌یابیم که کل منطقه سیستان و بالطبع نواحی روستایی بعنوان مرکز گردشگری با توجه به قابلیت‌های بالقوه طبیعی و تاریخی از کمترین امکانات زیربنائی و خدماتی برخوردار است بطوری که در جاذبه‌های بررسی شده در تحقیق امکانات اولیه از قبیل سرویس‌های بهداشتی، برداشت آب و غیره وجود ندارد. به لحاظ زیر و کالبدی نواحی روستایی منطقه سیستان برای توسعه شاخص‌های پایداری شرایط مناسبی ندارد. جاذبه‌های گردشگری بعنوان هسته اصلی مقاصد گردشگری و سرمایه‌های اولیه این صنعت، نقش بسیار اساسی در برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری دارند،

منابع و مأخذ:

۱. احمدی، حسن، ۱۳۸۷، جغرافیای تاریخی سیستان (سفر با سفرنامه‌ها)، انتشارات مولف، تهران.
۲. استعلاجی، علیرضا، اللهقلی نژاد مهناز، ۱۳۹۰، برنامه ریزی توسعه پایدار با تاکید بر گردشگری، جغرافیا (فصلنامه علمی پژوهشی انجمن جغرافیای ایران) دوره جدید، سال نهم، شماره ۳۰، پاییز.
۳. دیبائی، پرویز، ۱۳۷۱، شناخت، جهانگردی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران.
۴. رضوانی، محمدرضا، اکبریان، سعیدرضا، رکن الدین افتخاری، عبدالرضا، بدری، سید علی، ۱۳۹۱، تبیین شاخص‌های محک پایداری در ارزیابی آثار الگوهای گردشگری در نواحی روستایی پیرامون کلان‌شهرها مطالعه‌ی موردی: نواحی روستایی پیرامون کلان‌شهر تهران، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۸۱، پاییز.
۵. سازمان مدیریت و برنامه ریزی سیستان و بلوچستان، ۱۳۸۳، بانک اطلاعاتی استان سیستان و بلوچستان، سازمان مدیریت و برنامه ریزی سیستان و بلوچستان
۶. شریف زاده، ابوالقاسم و مرادنژادی، همایون، ۱۳۸۱، توسعه پایدار و توریسم روستایی، ماهنامه جهاد شماره ۲۴۸-۲۴۹.

7. Cyprus torism management, PP.233.

8. -Hallel, C. M., J. M. Jenkins ,2005, Tourism and public Policy, UK: ITBP

9. Johnson , P., B. Thomas,2009, Choice and Demand in Tourism, UK: Mansell

10. -sharpley . R ,2002, rural torism and the challenge of torism diversshcation. The case of

11. Tsartas ,M,2006, survey of attitudes toward tourism growth in Rhode island. Hospitality Education and Research Journal. 8 1.